

49. Programm der NPD 1996 [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://partei.npd.de/medien/pdf/Parteiprogramm.pdf>.

50. Schnelle Positionswechsel. Wie sich die Debatte über ein Verbot der NPD entwickelte / Von Thomas Schmid // F.A.Z. Politik Donnerstag. - 26.10.2000. - Nr. 249. - S. 2

51. Schröder: Deutliches gemeinsames Signal setzen. Bundesregierung, Bundestag und Bundesrat sollen ein Verbot der Müller und Maas gegen Verbot der NPD. Erste Sitzung des saarländischen Landtages nach der Sommerpause // F.A.Z. Politik Donnerstag. - 24.08.2000. - Nr. 196. - S. 6.

52. Schröder: Union hat in der Frage des NPD-Verbots keine Linie // F.A.Z. Politik Freitag. - 13.10.2000. - Nr. 238. - S. 1.

53. Schüsse auf NPD-Funktionär ohne politischen Hintergrund / F.A.Z. Politik Dienstag. - 28.11.2000. - Nr. 277. - S. 4.

54. Spaltung überwunden. Das Erstarken der NPD / Von Reinhard Mülle // F.A.Z. FRANKFURT. - 19.09.2004.

55. Stoiber: Breiter politischer Konsens für NPD-Verbot // F.A.Z. Politik Samstag. - 14.10.2000. - Nr. 239. - S. 1.

56. Streit über die NPD-Verbotsanträge. Stiegler spricht von "historischer Schuld" von Union und FDP // F.A.Z. Politik Montag. - 11.02.2002. - Nr. 35. - S. 4.

57. Union will keinen eigenen NPD-Verbotsantrag des Bundestags // Politik Freitag. - 01.12.2000. - Nr. 280. - S. 2.

58. Verfassungsschutz: NPD reagiert auf Verbotsdebatte // F.A.Z. Politik Montag. - 30.10.2000. - Nr. 252. - S. 2.

59. Verfassungsschutzbericht 1997-1998. Bundesamt für Verfassungsschutz.

60. Wesensverwandtschaft von NPD und NSDAP // Politik Donnerstag. - 29.03.2001. - Nr. 75. - S. 4.

61. Wenzler T. Jugendlicher Rechtsextremismus in politischer und pädagogischer Übersicht - Ein Überblick / T. Wenzler. - Münster, 2001. - S. 70.

62. Wir wollen die absolute Macht in Deutschland // Politik Donnerstag. - 01.02.2001. - Nr. 27. - S. 4.

63. In der Wolfshöhle. Die erste Pressekonferenz der NPD nach ihrem Wahlerfolg in Sachsen / Von Reiner Burger // F.A.Z. FRANKFURT. - 21.09.2004.

A. Yovenko

THE ACTIVITY OF THE NATIONAL DEMOCRATIC PARTY OF GERMANY AND THE AUTHORITIES' ATTEMPTS TO RECOGNIZE THE PARTY UNCONSTITUTIONAL (1998–2006)

The article deals with the place and role NPD in German politics, reaction to NPD activities of public authorities and society, progress and consequences of the proceedings on the Prohibition Party and the development of relations with other right parties.

Key words: Right radicalism, Neo-Nazism, National Democratic Party, German imperial party.

© А. Йовенко

Надійшла до редакції 06.01.2011

УДК 930.1: 329.78

МОЛОДІЖНИЙ РУХ ГАЛИЧНИНИ КІНЦЯ ХІХ – 30-х РОКІВ ХХ ст. У СУЧАСНИХ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ УКРАЇНИ

СВІТЛАНА КОЛИБАБ'ЮК,

заступник директора з науково-методичної роботи Івано-Франківської філії Університету "Україна"

У статті висвітлено історіографічний доробок сучасних наукових досліджень молодіжно-го руху Галичини кінця ХІХ - 30-х років ХХ ст. Автор наголошує, що узагальнюючі роботи, де комплексно розглянуто розвиток молодіжного руху, праці з історії окремих товариств, студії з певних напрямів їх діяльності, історико-біографічні та інші різножанрові публікації становлять значний внесок у розвиток сучасної історіографії окресленої проблеми.

Ключові слова: товариства, "Січ", "Сокіл", "Пласт", "Луг".

Постановка проблеми. За доби незалежності України вивчення історії молодіжних організацій Галичини кінця ХІХ - 30-х років ХХ ст. ("Січ", "Сокіл", "Пласт", "Луг", спортивні та інші товариства) стало одним із актуальних напрямів дослідницьких пошуків представників різних галузей знань - істориків, педа-

гогів, культурологів, політологів тощо. Накопичення значного пласту літератури із цієї проблеми зумовлюється науковим та суспільним інтересом, адже окремі із цих товариств відновили діяльність за сучасних умов та відіграють помітну роль у вихованні молоді й суспільно-політичному розвитку країни. Тому

№ 2 (109) лютий 2011 р.

існує потреба врахування їх історичного досвіду й уроків, відображених у науковій літературі, яка акумулює доробок попередніх поколінь дослідників та підносить вивчення проблеми на якісно новий рівень. Сказане зумовлює наукову актуальність теми і практичну значущість її історіографічного аналізу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Звернення дослідників до обраної тематики в статейних публікаціях та вступних розділах дисертаційних і монографічних робіт (О. Вацеба [5], В. Виздрик [7], О. Винничук [8], М. Гуйванюк [13], О. Дем'янюк [17], І. Лозинська [26], Я. Луцький [28-29], А. Нагірняк [31], В. Окаринський [35], Р. Пальчевський [36], Б. Савчук [41, 42], А. Сова [45], Б. Трофим'як [49-50], І. Шумський [52] та ін.) має фрагментарний характер і не охоплює сукупності сучасних праць, які потребують спеціального історіографічного аналізу.

Метою статті є аналіз історіографічного доробку сучасних вітчизняних науковців з історії молодіжного руху в Галичині кінця XIX - 30-х років XX ст. задля визначення його позитивних рис, недоліків та перспектив подальшого вивчення. Об'єктом дослідження є сукупність історіографічних джерел і творчі надбання окремих науковців із зазначеної теми. Його новизна полягає в недостатньому з'ясуванні ступеня вивчення сучасної літератури, присвяченої цій темі.

Виклад основного матеріалу. Сучасна вітчизняна історіографія представила якісно вищий рівень досліджень з історії українських молодіжних організацій Галичини кінця XIX - 30-х років XX ст. Зважаючи на значний різноплановий пласт літератури із цієї проблеми, уважаємо за доцільне проаналізувати її в такому порядку: узагальнюючі роботи, де комплексно розглядається розвиток молодіжних організацій, праці з історії окремих товариств; студії з певних напрямів їхньої діяльності; історико-біографічні та інші різножанрові публікації. Накопичення знань про історію українських молодіжних організацій стимулювали наукові конференції різного рівня, зокрема спеціального тематичного спрямування, як, наприклад, Міжнародна наукова конференція, присвячена 80-річчю спортивного товариства "Україна" (Львів, 1991) [33], Всеукраїнська наукова конференція з історії січово-стрілецького руху (Коломия, 2007) [25] та ін.

Історики доволі швидко здолали "синдром перебудовчої історіографії" у вигляді зливи публікацій у періодиці, що переважно опиралися на доробок українського зарубіжжя, та перейшли до вивчення проблеми на широкій джерельній базі. Першим помітним явищем в історіографії стала брошура івано-франківського дослідника І. Андрухів "Західноукраїнські молодіжні товариства "Сокіл", "Січ", "Пласт", "Луг" (1992 р.; перевидавалася в 1996 р.) [1]. Використавши матеріали періодики, архівів та зарубіжної україніки, автор в окремих підрозділах у концентрованому вигляді розкрив ідейні засади, організаційне становлення, напрями діяльності згаданих товариств та показав вплив на них з боку політичних партій. Таким чином, достатньо віrazно окреслювалися загальні контури цієї теми.

За два останніх десятиліття в різнофахових наукових збірниках та суспільній періодиці з'явилися десятки, сотні статейних публікацій з історії українського молодіжного руху в Галичині кінця XIX - 30-х років XX ст. Вони відображають процес нарощування знань із порушеної проблеми, до якої поряд із істориками активно зверталися педагоги, політологи, соціологи, культурологи. Використовуючи дослідницькі методології

відповідних наук, науковці розширювали діапазон осмислення проблеми загалом та її окремих аспектів, тож результати цих напрацювань має враховувати історична наука. Головний поступ у дослідженні теми репрезентують монографічні й дисертаційні дослідження, на аналізі яких зосередимо увагу.

Найґрунтовнішим у фактографічному відношенні дослідженням є монографія Б. Трофим'яка "Гімнастично-спортивні організації у національно-визвольному русі Галичини (друга пол. XIX ст. - перша пол. XX ст.)" (2001) [49], на основі якої була захищена докторська дисертація. В окремих розділах у ній розглядаються витoki й етапи становлення сокільського, січового, пластового, спортивного рухів та участь їхніх членів у національно-визвольних змаганнях. Книга становить зразок історіописання на засадах позитивістської методології: подаючи безліч фактів, автор розкрив ідеологічно-організаційний поступ та зміст, напрями, здобутки діяльності молодіжних товариств. У структурному сенсі монографія дещо наслідує підходи, притаманні літературі кінця XIX - початку XX ст., позаяк динаміка цих процесів часто узгоджується з періодами керівництва їхніх голів. Високий рівень персоналізації досліджуваних процесів і явищ надає монографії ще й "просопографічно-довідникового" характеру.

Утім, як впливає з її назви та змісту, Б. Трофим'як не зовсім виправдано трактує досліджувані організації як "гімнастично-спортивні", що значно звужує їхнє суспільне покликання (особливо "Пласту"). Насправді ж це були товариства, що формували не лише фізичні, а й ідейні та моральні чесноти молоді. Ігнорування питання щодо партійних впливів не дозволило вченому розкрити важливі механізми функціонування сокільського та січового товариств, які перебували під патронатом націонал-демократів і радикалів, що істотно позначалося на їхньому розвитку й діяльності [36].

Серед помітних явищ у вивченні феномена українського молодіжного руху XX ст. відзначимо запропонований В. Головеньком (1997) [10] його історико-політологічний аналіз. З таких позицій цікавими й оригінальними виглядають порівняльні характеристики розвитку юнацьких організацій на західноукраїнських землях та в Радянській Україні.

На межі XX-XXI ст. активізувалася тенденція осмислення цієї проблеми на регіональному рівні - переважно в розрізі окремих адміністративних чи етнографічних таксономічних одиниць. Глибшим підходом до її вивчення на основі документальних джерел відзначаються публікації Р. Щура про діяльність молодіжних організацій на Сколівщині [52], В. Клапчука - про їхній розвій на Делятинщині [19] та ін. За характером вони часто наближаються до історико-краєзнавчих студій, привносячи колорит окремих "регіональних історій" у загальний літопис молодіжного руху Галичини кінця XIX - 30-х років XX ст.

Рівень вивчення його окремих складників досить різний. Серед масових організацій чи не найслабше в історіографії представлена історія "Сокола". На тлі окремих статейних публікацій помітне явище в цьому відношенні становить альманах "Сокіл-Батько" спортивно-руханкове товариство у Львові" (1996) [47], де зібрані спогади та історико-аналітичні матеріали різних періодів. Загалом він виконав своє першочергове завдання щодо інформування та фіксації важливих джерел із вивчення феномена "Сокола". Уміщені в ньому розвідки сучасних дослідників (О. Вацеби [6], І. Дациюка [16] та ін.) свідчать про зосередженість уваги на

витоках і довоєнному становленні "Сокола", який представляється як спортивно-гімнастичне товариство, що, повторюємо, явно обмежує його історичну місію. Таку ж тенденцію відображають і документальні наукові статті В. Різника [39], а також А. Нагірняка [32], який показав взаємини "Сокола" із січовим й іншими українськими товариствами краю.

На порядок глибше досліджена історія "Січі", що доводять передусім спеціальні дисертаційні дослідження. Так, у роботі М. Гуйванюка (2002) [13] обґрунтовано передумови зародження січового руху в Галичині й на Буковині, показано формування його організаційної структури, напрями протипожежної й гімнастичної діяльності, з'ясовано стосунки з владними структурами й українською громадськістю в 1900-1914 рр., розкрито участь товариства в передвибірних кампаніях до австрійського парламенту та крайових сеймів, інші напрями громадсько-політичної роботи. Такий комплексний підхід до проблеми на основі використання широкого кола джерел забезпечив доволі вичерпне дослідження січового руху, розвиток якого також фрагментарно розглядався й на "мікрорівні" - щодо окремих теренів, громад тощо.

Заслугує на відзначення й дослідження А. Нагірняка (2006) [31], яке систематизує й поглиблює уявлення про діяльність К. Трильовського в ролі організатора й провідника січового руху. Автор показав, що, на відміну від інших українських молодіжних та культурницьких товариств, постання яких зумовлювалося необхідністю розв'язання злободенних проблем національного розвитку українства, створення "Січі" мотивувалося передусім партійно-політичними міркуваннями, тож і в подальшому поступ товариства цілковито узалежнювався від патронату радикалів. Цю обставину повинні враховувати дослідники молодіжного руху, адже за таких обставин трактувати "Січ" як "загальнонаціональну інституцію" можна лише з певними застереженнями.

На тлі численних науково-популярних та наукових різноформатних і різнофахових публікацій надбання з історії розвитку "Пласту" значною мірою репрезентують праці двох науковців. Монографія Б. Савчука "Український Пласт. 1911-1939" (1996) [41] стала першим в історіографії узагальнюючим дослідженням із цієї проблеми. Висвітлюючи особливості організаційного становлення товариства в Галичині, Буковині, на Волині й Закарпатті, учений у комплексі розкрив форми й засоби його діяльності в різних напрямках: таборування, фаховий вишкіл, просвітництво тощо. Докладно з'ясовані взаємовідносини "Пласту" з українськими організаціями та суперечності з польською владою, що призвели до його офіційної заборони в 1930 р.

Так само з національно-патріотичних позицій і в романтизованому стилі до цієї проблеми підійшов В. Окаринський, який у монографії (2006) [35] використав ширше коло джерел та поглибив уявлення про окремі складники розвитку українського скаутського руху. Дослідник показав діяльність "Пласту" в навчальних закладах, розкрив його впливи на суспільне життя України 1911-1944 років, узагальнив участь пластунів у національно-визвольній боротьбі. Він обстоює дещо дискусійну думку, згідно з якою товариство фактично продовжувало діяльність і в 1930-х роках, хоча слід мати на увазі, що в той час воно мало нелегальний статус, тож уся виховна робота могла проводитися під прикриттям інших громадських інституцій.

Із середини 1990-х років стали з'являтися книжкові

науково-популярні видання з історії окремих молодіжних товариств. Вони мали різну вартість, зокрема були й такі, що лише ретранслявали доробок українського зарубіжжя. Утім, чимало таких видань пропонували оригінальне осмислення їх історичного минулого, поглиблено розкривали певні напрями діяльності. Як приклад відзначимо брошуру з промовистою назвою "Гей, "Січ" іде, красен мак несе..." (2000), де автор Б. Якимович [53] увиразнив вплив товариства на становище українського села, що сприяв його моральному оздоровленню та національно-політичній консолідації людності. У книзі Я. Луцького (1998) [27] про туристично-краєзнавчу роботу в "Пласті" в 1911-1930 рр. реконструйовано маршрути подорожей і мережа пластових таборів, узагальнено їхню роль у фізичному й духовному вихованні молоді.

Активно вивчається історія спортивного руху на західноукраїнських землях наприкінці XIX - у 30-х роках XX ст. як у площині історичної науки, так і в розрізі наукового напрямку - історія фізичної культури та спорту. Помітним внеском у розвиток спортивної історіографії, що узагальнює надбання з історії фізичної культури і спорту, стали дисертаційні роботи О. Вацеби [4], Я. Боднаря [3], О. Винничука [8], де розкриваються теоретико-методичні та організаційні засади фізичного виховання молоді та історія спортивно-гімнастичного руху в Західній Україні наприкінці XIX ст. - у 30-х роках XX ст. Найдискусійнішим аспектом цих праць є знову ж таки трактування товариств "Сокол", "Січ", "Луг", "Пласт" як "гімнастично-спортивних" чи в якості "спортивного руху", хоча, повторюємо, їхнє суспільне покликання було значно ширшим. З формальної точки зору (згідно зі статутами) це були "пожежно-гімнастичні" товариства, а головне їхнє покликання полягало в ідейно-патріотичному, моральному та фізичному вихованні зростаючого покоління.

Сказане стосується і двох монографій, що з'явилися 1997 р.: Б. Трофим'яка "Фізичне виховання і спортивний рух у Західній Україні (з початку 30-х років XIX ст. до 1939 р.)" [48] (дещо дублює монографію 2001 р. [50]) та О. Вацеби "Нариси з історії спортивного руху в Західній Україні" [5]. Вони репрезентують головний доробок сучасних науковців із означеної теми. Перша праця відзначається солідною джерельною базою, насичена фактографією та біограмами, що в сукупності деталізує, зокрема й на рівні окремих теренів, міст, громад, розвиток фізичної культури серед української молоді та її вплив на різні суспільні сфери. Висвітлюючи діяльність названих організацій, О. Вацеба поглиблено розкрила проблему зародження та становлення спортивних клубних об'єднань, показала їхні закордонні зв'язки та роль міських центрів у розвитку фізичної культури, здійснила ґрунтовний аналіз видавничої справи та організаційно-методичної літератури з питань тіловиховання і спорту, що з'явилася в Західній Україні за досліджуваної доби.

Також згадаємо про альманах "Спортове товариство "Україна" (1991) [48], виданий з нагоди 80-річчя його заснування. За структурою і змістом він наслідує подібні західноукраїнські видання міжвоєнного періоду та українського зарубіжжя. Уміщені в альманасі спогади й передруки аналітичних матеріалів попередніх років зумовили його значущість як історичного та історіографічного джерела. Наукова вартість цього видання була би більшою, якби в його підготовці активну участь узяли сучасні науковці.

Названі дослідження разом із численними статей-

ними публікаціями дають достатньо вичерпне уявлення про організаційне становлення, ідейні засади та провідних діячів українського спортивного руху. Утім, потребують глибшого висвітлення стосунки його очільників з офіційною польською владою, аналогічними іноетнічними організаціями та з різними українськими інституціями.

Сучасна історіографія помітно просунулася у вивченні туристично-краєзнавчого руху в Галичині за досліджуваного періоду. До речі, перші помітні кроки на цьому шляху зробили західноукраїнські дослідники міжвоєнного періоду. Зокрема І. Крип'якевич у низці історичних розвідок дослідив мандрівки діячів "Руської трійці", передусім Я. Головацького, та українського студентства 1880-х років (у центрі стояла постать І. Франка), а також показав відродження цього руху в першій половині 1920-х років [22-23]. Досі не втратили наукової й пізнавальної значущості підготовлені Є. Пеленським "Матеріали до краєзнавчої бібліографії Галичини, Волині й Закарпаття (українські книжки за 1900-1935 рр.)" [37] та його публікації з історії туристично-краєзнавчого товариства "Плаї" [38].

Хоча вивченням цієї проблематики займається відносно невелике коло науковців, вони представили вагомий здобуток, що визначає головні контури і зміст розвитку туристично-краєзнавчого руху. Його предметне вивчення започаткував Я. Серкіз [43-44], який у публікаціях першої половини 1990-х років розкрив етапи розвитку українського мандрівництва в Галичині та діяльність відповідних організацій у цьому напрямі. Відтак, дисертаційна робота (1996) [21] та низка наступних публікацій А. Козидького відображають спробу комплексно дослідити український краєзнавчий рух Галичини в 20-30-х роках ХХ ст. Науковець показав етапи становлення та його основні здобутки, зокрема докладно охарактеризував працю "Кружка любителів Львова", краєзнавчо-туристичного товариства "Плаї" та інших організацій у цьому напрямі. Їхній розвиток узалежнений від зміни суспільно-політичної ситуації в Галичині, тож ця царина представляється як складник усього національного руху.

Помітний внесок у вивчення цієї теми становлять монографія (2003), дисертація (2010) та низка статейних публікацій Я. Луцького [28-29]. Узагальнивши й доповнивши доробок попередників, він розкрив зміст і склад учасників краєзнавчих мандрівок 30-х років ХІХ - початку ХХ ст., проаналізував діяльність "Плаю", "Чорногори" та інших краєзнавчо-туристичних товариств міжвоєнного періоду. Дослідник повсякчас наголошує на їхньому національно-формуючому значенні, показує маршрути подорожей та їхній вплив на фізичне й моральне оздоровлення молоді.

Окремо відзначимо своєрідне дослідження А. Со-ви [46] про зміст та особливості символіки українських молодіжних організацій Галичини - "Сокола", "Січі", "Пласту", "Лугу", підготовлене в галузі спеціальних історичних дисциплін. Опрацювавши широке коло різновидових джерельних матеріалів, науковець розкрив процес творення прапорів, емблем, відзнак, одностроїв, печаток, гімнів цих товариств, показав ставлення владних структур до їхнього впровадження й використання, з'ясував внесок окремих діячів у розробку молодіжної символіки, а також її вплив на громадськість та самих членів товариств. Такий підхід розкриває нову грань історії молодіжного руху, позаяк ця проблема порушувалася в інших працях лише фрагментарно, а також засвідчує закономірну тенденцію щодо переходу від "комплексного" (всеохоплюючого)

до поглибленого вивчення окремих аспектів діяльності молодіжних товариств.

Із кінця 1990-х років посилювалася тенденція щодо осмислення ролі й місця української молоді Галичини в суспільно-політичних процесах та боротьби політичних течій і рухів за вплив на її об'єднання. Фрагментарно цієї проблеми торкалися О. Вацеба і Б. Трофим'як у згадуваних монографіях. Предметніше її порушено в дисертації та публікаціях Б. Савчука [40; 42], зокрема про партійно-політичне протистояння навколо товариства "Луг".

Головний поступ у вивченні цієї проблеми репрезентують спеціальні дослідження. З-поміж них на особливу увагу заслуговують дисертація (2001) та підготовлена на її основі монографія (2002) й низка статей І. Шумського [51]. Сформулювавши тему в традиційному дусі: "Молодіжний рух у Західній Україні у 1920-1939 рр.", до її висвітлення автор підійшов з новою для сучасної історіографії позиції. Зокрема, до молодіжного руху він включив не лише національно-зорієнтовані товариства "Сокіл", "Січ", "Пласт", "Луг", як у вищезгаданих студіях, а й організаційні структури, що стояли на інших ідеологічних засадах. І. Шумський з'ясував політико-правове й соціально-політичне становище молоді; розкрив ідеологію й структуру товариства національно-демократичного спрямування з акцентом на їхніх відносинах із офіційною владою та старшою генерацією українського політикуму (конфлікт "батьків" і "дітей"); охарактеризував діяльність ліворадикальних та праворадикальних організацій. Науковець доводить, що, незважаючи на свою неоднорідність, молодіжний рух утверджував ідеї української державності та соборності, прирікаючи на невдачі офіційну політику полонізації. Гадаємо, такий комплексний підхід цілком виправданий, причому подальшого поглибленого вивчення заслуговує саме ліворадикальне крило молодіжного руху, яке після радянських істориків майже не вивчалася.

Окремо згадаємо й дослідження Р. Пальчевського (2000) [36] про розвиток українського молодіжного руху в 20-30-ті роки ХХ ст. на західноукраїнських землях, що входили до складу Польщі, Румунії, Чехословаччини. З'ясувавши ідейні засади та організаційну мережу, автор охарактеризував три напрями його розвитку: національно-демократичний, комуністичний, націоналістичний. З огляду на широкі територіальні межі, що охоплюють Буковину, Галичину, Волинь, Закарпаття зі своєю специфікою суспільного становища, з одного боку, та складність, багатоплановість самих національно-політичних процесів, з іншого, автором було важко глибоко проаналізувати проблему. Видається, що при висвітленні різних ідейних течій історики повинні абстрагуватися від власних ідейних симпатій, а давати їм виважену характеристику, зважаючи на реалії тогочасного суспільного розвитку.

Сучасні історики найбільше просунулися в дослідженні праворадикального націоналістичного руху української молоді. Важливі здобутки в його висвітленні акумулюють дисертаційна робота В. Виздрика "Військово-патріотична діяльність ОВО-ОУН серед української молоді Галичини (1920-1939 рр.)" (2004) [7] та доробок інших авторів (Р. Пальчевський [36], Б. Савчук [42] та ін.). У них розкриваються ідеологічні засади та форми й методи діяльності УВО-ОУН за опанування молодіжними товариствами, з'ясовується зміст національно-патріотичного, зокрема й військового, вишколу їхніх членів. Дослідники проводять думку, згідно з якою "Пласт", а також "Сокіл", "Луг", інші

об'єднання ставали базою для рекрутування молоді до націоналістичного підпілля та її втягання в протестаційно-терористичні акції. Науковці здебільшого героїзують й ідеалізують ці складні суперечливі процеси, які викликали неоднозначну реакцію з боку тодішніх політиків і громадських діячів та засуджувалися очільниками церкви з позицій християнської моралі. Видається, що ця проблема потребує не чергової глорифікації, а неупередженого аналізу задля виваженого з'ясування позитивних і негативних наслідків проведення молодіжними товариствами легальної та нелегальної діяльності.

В окремих дослідницьких напрям оформилася "провійськова" діяльність українських молодіжних товариств, яка багатьма дослідниками, зокрема й історіографами, розглядається в руслі військової історії. З нашого погляду, ця проблема потребує розгляду в площині будівництва національних військових формувань за доби визвольних змагань 1914-1919 рр. та як складник (епізод) їх власного історичного розвитку. У першому випадку діяльність "Січі", "Сокола", "Пласту" розглядається як передумова (передвишкіл) для організації Українського січового стрілецтва. З таких позицій історіографічний аналіз цієї проблеми здійснила І. Лозинська [26].

Додамо, що сучасні історики насправді досить докладно розкрили їхню трансформацію з громадських, цивільних за своєю природою організацій у провійскові структури за умов напруження міжнародно-політичної ситуації напередодні війни, коли зросло усвідомлення наближення чергових буремних подій. З таких позицій О. Дем'янюк дослідив військовопідготовчу діяльність українських молодіжних організацій Галичини напередодні та в роки Першої світової війни [17-18]; Л. Кривизюк [21], В. Бережинський [2], А. Нагірняк [31], інші науковці з різних позицій розкрили процес перетворення спортивно-гімнастичних організацій у "парамілітарні" (військово-спортивні) та показали їхню діяльність на початку війни, деталізували роль окремих персоналій у цих процесах. Дослідники УСС (В. Лазарович [24] та ін.) слідом за літописцями міжвоєнного періоду та українського зарубіжжя зображали молодіжні товариства як "провісників" і "соціальну основу" формування цієї бойової формації.

У другому випадку глибоко, персоніфіковано це питання розкрито в згадуваних узагальнюючих роботах Б. Трофим'яка, В. Окаринського, Б. Савчука, інших авторів з історії "Сокола", "Січі", "Пласту". При цьому вони прагнуть деталізувати участь їхніх вихованців у різних бойових формаціях, відшукуючи якнайбільше призвищ, фактів, що підтверджують їх героїчний чин.

Попри достатню увагу до цієї проблеми існує чимало дискусійних моментів щодо її висвітлення. Зокрема, історики часто представляють справу так, буцімто названі товариства від самого початку були "запрограмовані", а то й "спеціально створювалися" задля військового вишколу молоді. Насправді ж, повторюємо, це були громадські, цивільні за своєю суттю гімнастично-пожежні товариства, що ґрунтувалися на запозичених (окрім "Січі") від аналогічних інституцій інших народів ідейно-організаційних засадах. Тож лише під впливом "визрівання переломних подій" вони почали набирати промілітарного характеру. З такого погляду не зовсім коректним виглядає їхнє трактування (навіть у назвах дисертацій [32] і статей) як "парамілітарних", тим паче, що такого слова немає і в сучасній нормативній лексці.

Висновок

Сучасна українська наука нагромадила значний пласт літератури з історії розвитку молодіжних товариств Галичини кінця XIX - 30-х років XX ст. У своїй сукупності вона достатньо повно представляє їхні витоки, організаційно-ідеологічне становлення та зміст й основні напрями діяльності. Більш поглиблено, докладно ці аспекти висвітлені в студіях про окремі організації - "Сокіл", "Січ", "Пласт", спортивні та інші об'єднання, хоча вони мають різний рівень дослідженості. Активне вивчення їх "провійськової" діяльності супроводжується накопиченням нового фактографічного матеріалу, але оціночні характеристики проблеми залишаються в основному ті ж, що побутували в західноукраїнській історіографії міжвоєнного періоду та в працях українського зарубіжжя. Спеціального комплексного дослідження потребує проблема міжпартійної боротьби за впливи на молодіжні товариства. Загалом слід відмовитися від глорифікації їх історичного розвитку, а зважати на складні суспільні реалії, що зумовлювали героїчний чин та суперечливість поступу молодіжного руху Галичини кінця XIX - 30-х років XX ст., що посідає вагоме місце в громадсько-політичному та національно-культурному розвитку українства.

ЛІТЕРАТУРА:

- Андрухів І. Західноукраїнські молодіжні товариства "Сокіл", "Січ", "Пласт", "Луг" / І. Андрухів. - Івано-Франківськ, 1992. - 79 с.
- Бережинський В. Г. Галицькі військово-спортивні організації / В. Г. Бережинський. - К. : Академія Збройних Сил України, 1997. - 32 с.
- Боднар Я. Б. Теоретичні та методичні засади фізичного виховання молоді Галичини кінця XIX - початку XX століття (до 1939 р.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з фіз. вих. : спец. 24.00.02 / Я. Б. Боднар. - Львів, 2002. - 18 с.
- Вацеба О. М. Спортивно-гімнастичний рух в Західній Україні (кінець XIX ст. - кінець 30-х років XX ст.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 / О. М. Вацеба. - К., 2000. - 19 с.
- Вацеба О. Нариси з історії спортивного руху в Західній Україні / О. Вацеба. - Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 1997. - 232 с.
- Вацеба О. Сокільський рух в Галичині наприкінці XIX - початку XX ст. / О. Вацеба // "Сокіл-Батько" спортивно-руханкове товариство у Львові. Альманах 1894-1994. - Львів : Основа, 1996. - С. 19-23.
- Виздрик В. С. Військово-патріотична діяльність УВО-ОУН серед української молоді Галичини (1920-1939 рр.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук : спец. 20.02.22 "Військова історія" / В. С. Виздрик. - Львів, 2004. - 18 с.
- Винничук О. Т. Педагогічна діяльність січових товариств на західно-українських землях (1899-1939 рр.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01 / О. Т. Винничук. - Івано-Франківськ, 1997. - 21 с.
- Гнип І. Роль Греко-католицької церкви у процесах виховання української молоді Східної Галичини у 20-30-х рр. XX ст. (на матеріалах галицької преси) / І. Гнип // Галичина. - 2009. - Ч. 15/16. - С. 288-295.
- Головенько В. А. Український молодіжний рух у XX столітті (історико-політологічний аналіз основних періодів) / В. А. Головенько. - К. : А.Л.Д., 1997. - 160 с.
- Гривул Т. Матеріали до пластового мартирола / Т. Гривул, В. Мороз, В. Муравський, В. Окаринський. - Львів, 2003. - 120 с.
- Гуйванюк М. Марко Черемшина і січовий рух у Галичині на початку XX ст. / М. Гуйванюк // Питання історії України : зб. наук. статей / Чернівецький Державний університет ім. Ю. Федьковича. - Чернівці, 1999. - С. 129-32.

13. Гуйванюк М. Р. Січовий рух у Галичині й на Буковині (1900-1914 рр.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук / М. Р. Гуйванюк. - Чернівці, 2002. - 22 с.
14. Гуйванюк М. Ставлення російської окупаційної влади до січового руху в Галичині та на Буковині під час Першої світової війни / М. Гуйванюк // Перша світова війна та історичні долі народів Центральної та Східної Європи : матеріали міжн. наук. конф., присвяченої 80-річчю Буковинського народного віча (Чернівці 22-24 верес. 1998 р.) - Чернівці : Рута, 2000. - С. 39-41.
15. Гурак І. Українські гімназійні громади Східної Галичини в 60-70-х рр. XIX ст. / І. Гурак // Краєзнавець Прикарпаття. - 2004. - № 3. - С. 46-48.
16. Дацюк І. Виникнення українського спортивного товариства "Сокіл" та його діяльність наприкінці XIX - на початку XX століття / І. Дацюк // "Сокіл-Батько" спортивно-руханкове товариство у Львові. Альманах 1894-1994. - Львів : Основа, 1996. - С. 23-25.
17. Дем'янюк О. Й. Військовопідготовча діяльність українських молодіжних організацій Галичини напередодні та в роки Першої світової війни : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук : спец. 20.02.22. / О. Й. Дем'янюк. - Львів, 2004. - 20 с.
18. Дем'янюк О. Й. Товариство "Сокіл": трансформація з фізкультурно-спортивних у військовопідготовчі організації галицької молоді / О. Й. Дем'янюк // Військово-науковий вісник. - Львів : Львівський військовий інститут, 2003. - Вип. 5. - С. 82-83.
19. Клапчук В. М. Громадські організації на Делятинщині // Клапчук В. М. Делятинщина: історико-географічне дослідження / В. М. Клапчук. - Делятин, 2007. - С. 452-468
20. Козицький А. М. Український краєзнавчий рух у Галичині (1918-1939) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук : спец. 07.00.01 / А. М. Козицький. - Львів, 1996. - 24 с.
21. Кривизюк Л. П. Українські парамілітарні організації та їх діяльність на початку / Л. П. Кривизюк // Вісник Державного університету "Львівська політехніка". - 1999. - № 377. - С. 91-96.
22. Крип'якевич І. З історії Галицького краєзнавства / І. Крип'якевич. - Львів : Друкарня НТШ, 1932. - 18 с.
23. Крип'якевич І. З історії Галицького краєзнавства. Студентські мандрівки 1883-1888 рр. / І. Крип'якевич // Зб. фізіографічної комісії НТШ. - Львів, 1932. - Вип. IV-V. - С. 111-128.
24. Лазарович М. В. Легіон Українських січових стрільців: формування, ідея, боротьба / М. В. Лазарович. - Тернопіль : Джура, 2005. - 592 с.
25. Лицарі рідного краю: січово-стрілецька традиція в історії, культурі та мистецтві України XX століття : матеріали Всеукр. наук.-теор. конф., присвяченої пам'яті організатора січово-стрілецького руху в Галичині, генерального отамана Українського січового союзу, голови Української Боевої Управи Кирила Трильовського (17 травня 2007 р.) / [упор., ред. І. Монолатія]. - Коломия : Вік, 2007. - 312 с.
26. Лозинська І. Національна історіографія українського парамілітарного руху в Галичині кінця XIX - початку XX ст. / І. Лозинська // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. - Тернопіль, 2007. - Вип. 2. - С. 199-203. - (Серія: Історія).
27. Луцький Я. З історії туристично-краєзнавчої роботи в "Пласті" (1911-1930 рр.) / Я. Луцький. - Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 1998. - 60 с.
28. Луцький Я. Український краєзнавчо-туристичний рух у Галичині (1830-1939 рр.) / Я. Луцький. - [вид. 2-е, допов.]. - Івано-Франківськ, 2003. - 160 с.
29. Луцький Я. В. Український туристично-краєзнавчий рух у Галичині (30-ті рр. XIX ст. - 30-ті рр. XX ст.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук : спец. 07.00.01 / Я. В. Луцький. - Івано-Франківськ, 2010. - 20 с.
30. Мазур О. Документи російської жандармерії про товариства "Січ" і "Сокіл" у Галичині / О. Мазур // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. - Львів, 2000. - Вип. 6. - С. 55-60.
31. Нагірняк А. Я. Кирило Трильовський - організатор парамілітарних сил у Галичині (кінець XIX - 30-ті рр. XX ст.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук / А. Я. Нагірняк. - Львів, 2006. - 20 с.
32. Нагірняк А. Я. Формування та початковий період діяльності українських товариств "Сокіл" (1984-1914) / А. Я. Нагірняк // Сторінки історії : зб. наук. праць. - К. : Вид-во "Політехніка", 2006. - Вип. 23. - С. 37-44.
33. Нація і спорт : матеріали міжн. наук. конф., присвяченої 80-річчю СТ "Україна". - Львів, 1991. - 91 с.
34. Окаринський В. Український молодіжний рух першої половини XX ст. в особах та процес формування національної еліти: організатори і вихованці / В. Окаринський // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. - Тернопіль, 2005. - Вип. 2. - С. 144-148. - (Серія: Історія).
35. Окаринський В. Український скаутський рух (1911-1944 рр.) / В. Окаринський. - Тернопіль : Рада, 2006. - 261 с.
36. Пальчевський Р. С. Український молодіжний рух на західноукраїнських землях (20-30-ті роки XX ст.) : дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 / Р. С. Пальчевський. - Чернівці, 2000. - 173 с.
37. Пеленський Є. Матеріали до краєзнавчої бібліографії Галичини, Волині і Закарпаття (українські книжки за 1900-1935 рр.) / Є. Пеленський. - Львів, 1936. - 65 с.
38. Пеленський Є. Плаї: В десятиліття т-ва "Плаї" у Львові / Є. Пеленський. - Львів : Плаї, 1934. - 8 с.
39. Різник Л. Великий здвиг / Л. Різник // Дзвін. - Львів, 1994. - Ч. 6. - С. 123-128.
40. Савчук Б. Товариство "Луг" у контексті партійно-політичних та польсько-українських відносин у Галичині (1926-1939 рр.) / Б. Савчук // Питання історії України : зб. наук. статей. - Чернівці : Золоті литаври, 1999. - № 3. - С. 152-161.
41. Савчук Б. Український Пласт. 1911-1939 / Б. Савчук. - Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 1996. - 264 с.
42. Савчук Б. П. Українські громадські організації в суспільному житті Галичини (остання третина XIX ст. - кінець 30-х років XX ст.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра іст. наук : спец. 07.00.01 / Б. П. Савчук. - Чернівці, 1999. - 36 с.
43. Серкіз Я. З історії українського мандрівництва / Я. Серкіз // Проблеми розвитку туризму на Україні і завдання відновлення історичної пам'яті народу засобами туризму : тези доповідей і повідомлень. - К. : ФІГУ, 1994. - Ч. 1. - С. 16-17.
44. Серкіз Я. І. Український краєзнавчий журнал "Наша Батьківщина (1937-1939 рр.)" / Я. І. Серкіз // Українська періодика: історія і сучасність : тези доп. і повід. Всеукр. наук.-теорет. конф. (9-10 груд. 1993 р.). - Львів, 1993. - С. 79-83.
45. Сова А. Діяльність Степана Бандери в організації "Пласт" / А. Сова // Галичина. - Івано-Франківськ, 2009. - Ч. 15/16. - С. 260-266.
46. Сова А. Символіка українських молодіжних організацій "Сокіл", "Січ", "Пласт", "Луг" у Галичині (кінець XIX століття - 1939 р.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук : спец. 07.00.01 / А. О. Сова. - Львів, 2009. - 20 с.
47. "Сокіл-Батько" спортивно-руханкове товариство у Львові. Альманах 1894-1994. - Львів : Основа, 1996. - 267 с.
48. Спортове товариство "Україна". До 80-річчя заснування. - Львів : Світ, 1991. - 135 с.
49. Трофим'як Б. Гімнастично-спортивні організації у національно-визвольному русі Галичини (друга пол. XIX ст. - перша пол. XX ст.) / Б. Трофим'як. - Тернопіль : Економічна думка, 2001. - 694 с.
50. Трофим'як Б. Є. Фізичне виховання і спортивний рух у Західній Україні (з початку 30-х років XIX ст. до 1939 р.) / Б. Є. Трофим'як. - К., 1997. - 419 с.
51. Шумський І. Молодіжний рух у Західній Україні (1920-1939) / І. Шумський. - Тернопіль : ТДПУ, 2002. - 184 с.
52. Щур Р. Молодіжні організації та їх діяльність / Р. Щур // Скопівщина. - Львів : Інститут народознавства НАН України, 1996. - С. 123-135.
53. Якимович Б. "Гей, "Січ" іде, красен мак несе..." / Б. Якимович. - Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2000. - 52 с.

S. Kolybab'yuk

THE YOUTH MOVEMENT OF HALICIA AT THE END OF THE XIXth – 30th OF THE XXth CENTURIES IN THE MODERN RESEARCH STUDIES OF UKRAINE

In this article reviews the historiography of modern scientific research achievements of the youth movement of the late nineteenth of Galicia - 30th years of twentieth century. The writer states that generalize the work, which comprehensively reviewed their development work on the history of individual societies, studies of specific areas of their activities, historical and biographical and other different genres publication is a significant contribution to the development of modern historiography of the problem.

Key words: Society, "Sich", "Sokil", "Plast", "Meadow".

© С. Колибаб'юк

Надійшла до редакції 02.02.2011

УДК 343.979

**"КИЇВСЬКА СПРАВА": КОРУПЦІЯ
В УКРАЇНСЬКІЙ МІЛІЦІЇ 1920-х РОКІВ**

ОКСАНА МІХЕСВА,

кандидат історичних наук, доцент,

докторант Донецького національного університету

Статтю присвячено окремим аспектам історії української міліції в середині 1920-х років на прикладі широко обговорюваної в тогочасній пресі "Київської справи". Останню було відкрито з приводу систематичного хабарництва в правоохоронній системі, яке ми сучасною мовою означили б терміном "корупція". Розгляд матеріалу дозволяє виявити тогочасні умови, причини та механізми корупційних стосунків, що має значення для сучасного вивчення цього феномена.

Ключові слова: українська міліція, "Київська справа", корупція, правоохоронна система.

Постановка проблеми. Низка матеріалів у газеті "Комуніст" у березні-травні 1926 р. містила в собі інформацію про незвичайне на той момент явище, яке за сучасною термінологією ми б означили як корупція. Це були гучні повідомлення про злочинність у самій системі, що покликана її долати. Означена серія публікацій є цікавою не лише тому, що відкриває сторінку негативу, професійної злочинності в лавах правоохоронних установ, а й через ту деталізацію, що була характерна для подібних публікацій - ретельне відтворення промов, повсякденного професійного та родинного життя звинувачених, настроїв та реакції публіки на ті чи інші вислови підсудних тощо. За офіційними рядками зазвичай зникає жива людина, розчиняється в минулому її повсякденне життя. Ці ж матеріали, навпаки, реконструюють те, із чого складається ця повсякденність - з того, що їсть людина, що п'є, у що вбирається, як сприймає світ, що думає та як поводить ся.

Аналіз досліджень і публікацій, у яких започатковано вирішення проблеми. Історія правоохоронних органів радянської України викладається вітчизняними й зарубіжними авторами в публікаціях різного

часу. Час написання тієї чи іншої роботи суттєво впливає на стиль подання матеріалу та загальний зміст описуваного. Більшість спеціалістів із питань історіографії історії правоохоронних органів засвідчують наявність фактично трьох основних етапів у хронології вивчення цієї проблематики. Перший етап висвітлюється в працях істориків, кримінологів і соціологів 1920-х років, у яких осмислюється процес становлення й структурні зміни в правоохоронній системі, а також специфіка злочинності [1]. Такі дослідження, проведені авторами - сучасниками подій, є надзвичайно цікавими, оскільки одночасно виступають і як наукова література, і як джерело (наприклад, ідеологічних настанов чи статистичних даних того часу). На кінець 1920-х років вивчення означеної тематики згортається в силу ствердження на рівні державної ідеології того, що зі зміцненням радянського суспільства з нього мусить зникнути конфліктність і, зокрема, кримінальна злочинність, яка є породженням соціально несправедливого буржуазного суспільства. Через це у вивченні злочинності наступає тривала перерва, а праці про правоохоронні органи набувають характеру "ювілейності" та "парадності" [2]. Роботи такого

№ 2 (109) лютий 2011 р.